

Færøerne og Dansk Folkemuseum

Holger Rasmussen

Bernhard Olsen, der lagde grunden til Dansk Folkemuseum for hundrede år siden,¹⁾ havde to gennemgående ledemotiver for sit virke. For det første ønskede han, at museets samlinger skulle omfatte hele det gamle danske monarki, altså også de tabte landsdele østensunds og syd for Kongeå-grænsen. Og for det andet fandt han, at »den forstaaeligste Maade, hvorpaa Bondestandens huslige Liv, Sæder og Skikke kunne fremstilles, er ved at give et Billede af Bølligens Udvikling i en Række Interieurer fra endnu eksisterende Landbygninger indenfor Danmarks Riges gamle Grænser«. Han pegede i den forbindelse på, at røgstuen endnu fandtes ved Danevirke og på Færøerne, skorstensstuen med det åbne ildsted langs den gamle rigsgrænse i Halland, Skåne og Blekinge og ovnstuen mange steder i landet.²⁾

Han havde således helt fra museets embryotilstand Færøerne i tankerne, selv om han først efter museets åbning for publikum i 1885 kunne begynde at tænke på at sikre sig samlinger fra det nordatlantiske område. Tidligst kom Island ind i billedet, idet Arthur Feddersen, der fra midten af 1880'erne berejste landet som fiskerikonsulent for Altinget, i 1886 tilbød at indsamle genstande til Dansk Folkemuseum, men den første kontakt med Færøerne fulgte kort tid efter, idet museet i januar 1888 fik en forespørgsel fra Kultusministeriet, om det ønskede mod ducør til finderne at modtage et manglebræt, der var fundet drivende i Nolsøfjorden og indleveret til den færøske amtmand.³⁾

Forespørgslen gav stødet til, at folkemuseet omgående rettede en henvendelse til det færøske amt om assistance til »en almindelig Ind-

samling paa Færøerne af ældre Tiders Brugsgjenstande, Træsager, Tøjer, Smykker o. s. fr.« Man håbede på et rigt udbytte for — som man bemærkede —: »Færøerne havde ikke som Island været besøgt af Rejsende, der havde opkjøbt og bortført Oldsager. Saa meget mere maa der formodes, at der i mangt et Hus henligger mærkelige Gjenstande upaaagtede og til ingen Nytte«.

Om amtet har reageret på henvendelsen er tvivlsomt, men amtmandskonen tog sig ialtfald af sagen, for 1889 nedsendte fru Therese Buchwald en løb (leypur), en fjeldstav og to modeller i færøsk dragt, som amtmandens kokkepige Inga Højgaard og stuepige Rachel Thomsen havde fremstillet, »og det har været dem en Æres-sag at gøre det saa korrekt og smukt som muligt«. Iøvrigt slutter fru Buchwald sin korrespondance som følger: »Med Hensyn til at skaffe Museet andre Genstande ser det ikke lovende ud«.

Der skulle da også gå en rum tid, inden museet skaffede sig andre kontakter på Færøerne, men i mellemtiden havde det fået en værdifuld samling på 40 numre, som kaptajn Daniel Bruun i 1896 havde indsamlet væsentlig på Eysturoy og Borðoy. I 1897 gjorde distriktslæge Jørgensen, Trongisvágur, opmærksom på de bilæggere, der stadig var i brug i færøske hjem og vedføjede som en strøtanke: »Mon en færøisk Røgstue med Figurer i Nationaldragt ikke skulde have Interesse«.

Som nævnt havde Bernhard Olsen tidligt haft sin opmærksomhed henvendt på den færøske røgstue, som han regnede for et vigtigt led i boligens udvikling. Netop i 1897 var han i færd med at realisere sin plan om et frilandsmuseum som en naturlig videreudvikling af sit interiørprincip og overvejede da også at få færøsk byggeskik repræsenteret. Han stilede tilogmed meget højt, idet han arbejdede på at få flyttet de gamle bygninger fra kongsgården i Kirkjubøur til Danmark. I december 1897 skrev han derom til direktøren for Nationalmuseets 2. afdeling, W. Møllerup, i anledning af et møde i Oldskriftselskabet, hvor Daniel Bruun havde talt om færøsk byggeskik og nævnt bispegården i Kirkjubø. »Jeg meddelte«, siger Bernhard Olsen, »at for nogle Aar siden fik jeg Anmodning fra Færinger, deriblandt Rigsdagsmanden, om at erhverve Bygningen, der beboes af en Kongsbonde og ejes af Staten. Jeg bad Henry Petersen om at

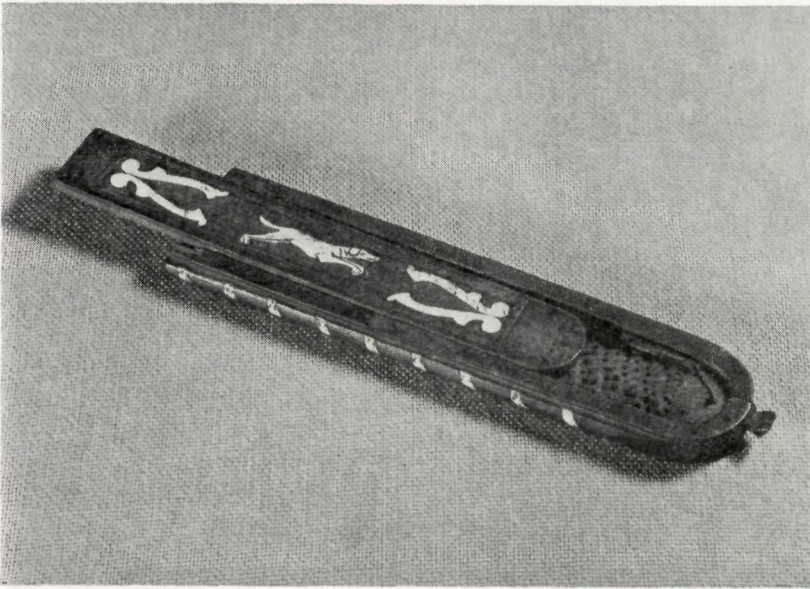

Fig. 1. Forbindelsen mellem Færøerne og dansk museumsvesen indledtes en år-række før Dansk Folkemuseum blev til. I 1837 indsendte landfoged, senere amtmand Chr. Pløyen en snusasp til Oldnordisk Museum, hvorfra den senere afgaves til folkemuseet. Mus. nr. 537—1943. NM III. fot.

tage Sagen i Hænde, og han fik Schiødte til at maale og tegne Gaarden — —. Hvis man fik den skænket, kunde Orlogsmanden, der kommer jævnlig dér, lade den nedtage med sine Skibstømrere og føre den herved. Det er vel det ældste Bulhus i Norden — —«. På dette havde Daniel Bruun svaret noget desorienteret, at han havde gjort skridt for at erhverve den til folkemuseet, men at færingerne ikke ville af med den.⁴⁾

Muligheden for at få færøsk byggeskik repræsenteret kom i 1905 ved den såkaldte »koloniudstilling« i Tivoli i København. Her vistes nemlig en færøsk bolig bestående af røgstue og glasstue, rejst af færøske håndværkere og udstyret med indbo. Ved udstillingens slutning lykkedes det museet at erhverve de to rum, der kom til at danne kernen i det færøhus, som Bernhard Olsen fik færøske hånd-

værkere til at opføre på Frilandsmuseet, hvor det først i 1965 afløstes af de originale huse, som museet erhvervede fra Norður-oyggjar.⁵⁾ Bernhard Olsen fandt, at færøhuset ville være en vinding for museets bygningsafdeling ikke blot ved dets »maleriske Ydre af Stensætning og Græstørv«, men navnlig fordi det kunne blive »lære-rigt for Kulturforholdene i vore nordlige Lande. Intet Museum i Norden ejer noget lignende. Det slog ned i mig forgangen, da en svensk Museumsmand sagde til mig: Gør dog alt, hvad De kan for at erhverve en Bygning fra Island eller Færøerne. Hverken vi eller Norge ejer noget saadant«, skrev han til W. Møllerup. Utvivlsomt er det udstyr til dette hus, der afspejles i et brev fra Jóhannes Paturs-son, dat. Kirkjubø 17/3 1907, hvori omtales sengetæpper, rekkju-váðir, som han har skaffet til museet fra Hans Christoffer Joensen i Hvalvík.

Løvrigt slap man ikke tanken om originale huse fra øerne. Maleren Emil Krause, der i 1905 og 1906 malede flere billeder af livet i røg-stuerne, gjorde i 1907 opmærksom på, at den sidste gamle røgstue i Tórshavn snart ville forsvinde og foreslog museet at erhverve den. I 1911—12 var man langt inde i forhandlinger om erhvervelse af en af de færøske vandmøller, som flere breve fra A. Metz i Tórshavn vidner om, og endelig skal nævnes, at pastor K. Grøn i Kvívík i august 1929 gjorde købstadmuseet »Den gamle By« opmærksom på et gammelt hus i Sørvágur, der stod for nedrivning, og som han tænkte sig museet »muligt havde Interesse af at have et saadant gammelt færøisk Hus og faa det sendt til Aarhus til Opstilling der blandt de gamle Bygninger«. Købstadmuseet lod sagen gå videre til folkemuseet, der indhentede nærmere oplysninger med opmålings-plan og fotografier, men sluttede, at »da baade Husets Form og Størrelse afviger fuldstændig fra Frilandsmuseets Færøhus, kan Tømmeret ikke bruges til Supplering«.

I udlandet var man opmærksom på folkemuseets færøsamling. I 1926 ønskede en studerende hos professor Michael Haberlandt i Wien, der arbejdede med manglebrættypologi, at få rede på de færøske manglebrætter. Folkemuseet indhentede i den anledning oplysninger hos Trond Olsen, der beredvilligt svarede om form og brug og også kom ind på spørgsmålet om deres anvendelse som

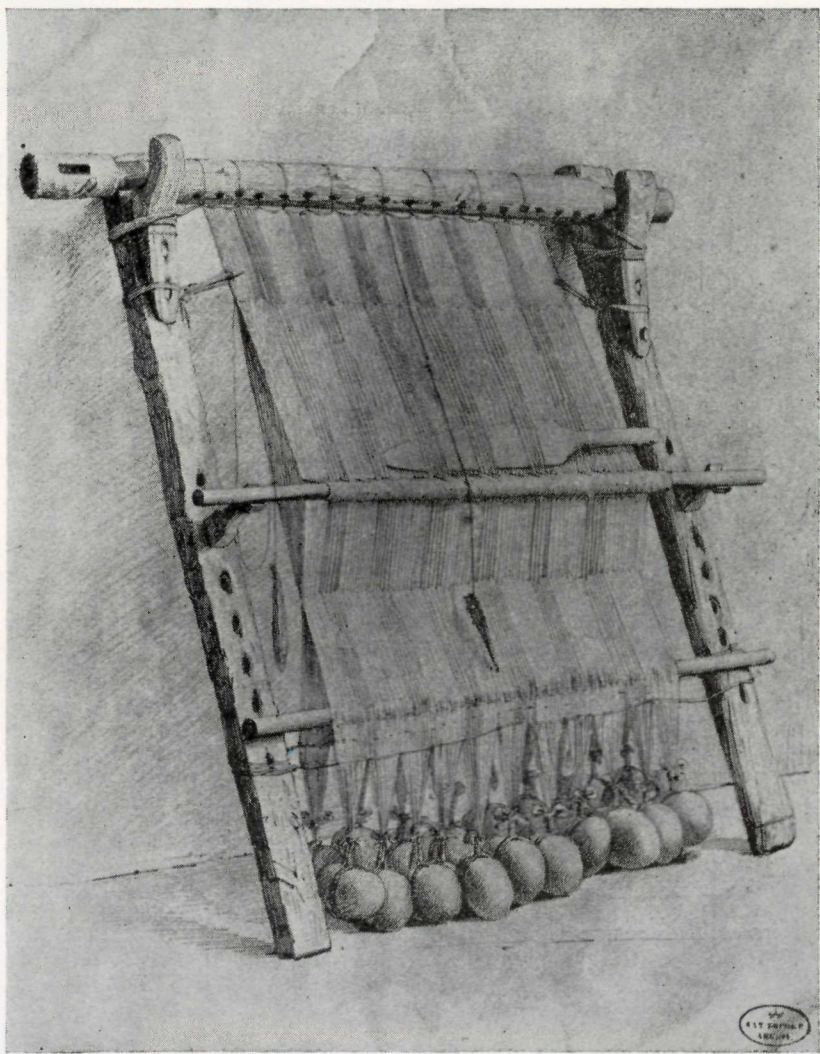

Fig. 2. I 1848 modtog kongsbonden Poul Jonsson fra Eiði »en ældgammel færøisk væv med alle dertil hørende redskaber« og skænkede den til Oldnordisk Museum. Den har siden da været i Nationalmuseets 2. afdeling, og er således ikke overladt Dansk Folkemuseum, der i sin tekstiludstilling viser en væv af tilsvarende type fra Hordaland. Tegningen af væven fra Eiði befinder sig i Nationalmuseets 2. afd. Mus. nr. 10083. NM II. fot.

kærestegaver. »De nævnte Genstande har, saa vidt jeg ved, aldrig — i hvert Fald ikke i den senere Tid — været benyttet som Foræring fra unge Mænd til deres Udkaarne; dertil anvendte man Tøfler dog uden Udskæringer eller Ornamentering; det var den fikse, lette og elegante Udførelse og Form, der skulde tale Bejlerens Sag over for Pigen, navnlig gjaldt det om at Foden synede lille, hvorfor man anvendte stærkt svungne Hæle, i Smag med de saakaldte franske Hæle«.

En ret betydelig tilvækst kunne folkemuseet i 1920'rne erhverve fra bonden Andreas Weihe i Selatrað, der på det tidspunkt var begyndt at samle ind til museet i Tórshavn og derfor kunne tilbyde dubletter, som han helst ønskede udvekslet med ældre færøske genstande i Nationalmuseets 1. og 2. afdeling eller, hvis dette ikke skønnedes muligt, med danske oldsager.

Med museet i Tórshavn kom der i den følgende tid et samarbejde i gang. I foråret 1930 aflagde fru Petra Djurhuus besøg på folkemuseet for at søge råd og vejledning om indføring, mærkning og konservering af museumsgenstande med henblik på nyindretningen i den nyopførte biblioteksbygning i Tórshavn. I maj berettede hun til folkemuseet om, at arbejdet med at rense og præparere museets genstande skred godt frem. Det gjaldt bl. a. samlingen af bilæggeovne. »De er nu til almindelig Beundring, ligeledes de andre gamle Jerngenstande, der var næsten halvt fortæret af Rust. Jeg vilde ikke have opnaaet et saa godt Resultat, hvis De ikke havde taget saa godt imod mig paa Museet — —«.

Men folkemuseet nød også godt af kontakten. I 1933 lovede H. A. Djurhuus folkemuseet bistand til at skaffe passende udstyr til færøhusets glasstue og gjorde samtidig opmærksom på, at »hvis Museet vil erhverve gamle færøske Brugsgenstande, er det paa høje Tid at faa begyndt paa Indsamlingen. De gamle Redskaber gaar af Brug, bliver skaffet af Vejen og forsvinder. Heldigvis har vi faaet anlagt en virkelig god Samling her i Torshavn, der giver et paalideligt Billede af Færingers Liv og Arbejde gennem Tiderne — —. En etnografisk Ekspedition fra Göteborgsmuseet var her for et Par Aar siden. De rejste rundt paa Bygderne og indsamlede en hel Del til Museet i Göteborg«. ⁶⁾

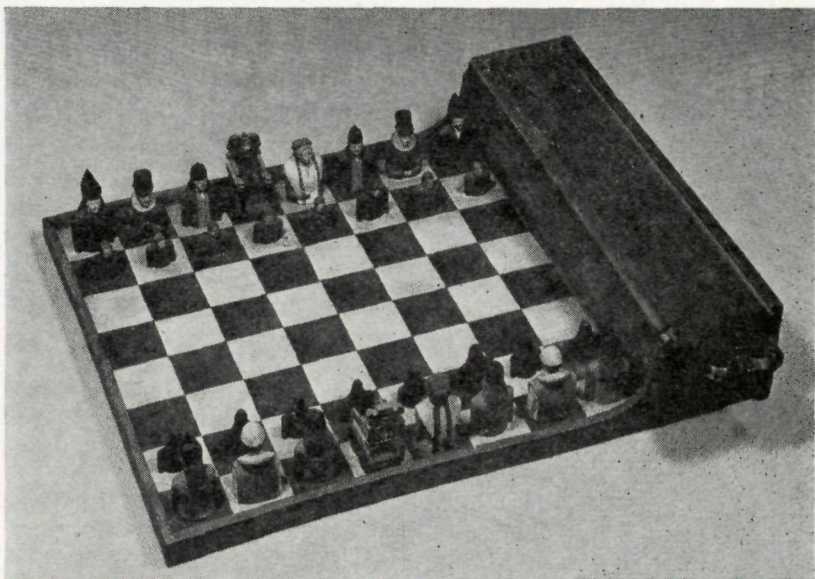

Fig. 3. Kongsbonde Jóannes Patursson indsendte en hel del sager til Dansk Folkemuseum i 1907, deriblandt et skakbræt, tavlbord, hvor brikkerne var udskåret som menneskefigurer overvejende i færøsk dragt. Mus. nr. 48—1907. NM III. fot.

Djurhuus' brev kom på et tidspunkt, hvor folkemuseet planlagde sin indflytning i Nationalmuseets nybygning, og Kai Uldall svarede derfor tilbage, at man var taknemmelig for hjælpen til møbleringen af frilandsmuseets glasstue. Men »bortset fra nogle Smykker og Dragtdele samt nogle Modeller i Dukkeformat af Redskaber m. m. ejer Museet ikke andre Genstande fra Færøerne end dem, som er anbragt i Frilandsmuseets Færøstue — —. Det er derfor ikke muligt at give det rette Billede af Færøerne paa selve Folkemuseet, men i det nye Nationalmuseum, hvortil Folkemuseet flytter i Vinter, er der sat et Rum af til Færøerne — —. Det vil vare et Par Aar, inden disse Samlinger lukkes op, men det vilde være meget beklageligt, hvis man ikke til Aabningsdagen kunde give Færøerne den Repræsentation, som maatte være rimelig — —« (brev af 21/10 1933).

Flyttetravlheden med kontorer og samlinger gjorde det ikke

muligt for folkemuseet at sende medarbejdere til Færøerne for at samle ind. Man fandt imidlertid en fortræffelig hjælp i læge R. K. Rasmussen, der i 1920 havde nedsat sig i Eiði.⁷⁾ Allerede efter et par års ophold havde han i sit vidtstrakte lægedistrikt bemærket, at der ikke fandtes en eneste kakkelovn, men mange bilæggere i brug »og desuden alle vegne — over sumpede Steder i Gaderne, over Rendestene, i Kostalde og som Dørrin — Plader af Ovne, som ikke mere bruges«. Til brug for en registrering heraf bad han museumsinspektør Jørgen Olrik om at måtte låne Harry Fetts bog »Gamle norske Ovne« (1905). Olriks eget arbejde »Gamle Jærnovne« (1912) ejede han allerede.⁸⁾

Fra 1934 gik der en strøm af færøske genstande fra lægeboligen i Eiði til folkemuseet, alle ledsaget med udførlige oplysninger om hjemsted, brug og benævnelser og i mange tilfælde med fotografier af tingene i funktion. Hele materialet var følgelig af høj videnskabelig kvalitet, men Rasmussen ønskede desuden, at det skulle kunne vises. Den 8/2 1935 bemærkede han således: »Jeg ser selvsagt ikke gerne, at de Ting, jeg samler til Museet, bliver til Studiebrug alene. At samle *Udstillingsgenstande* er mit Maal«. Og vigtigere endnu er hans betragtninger det følgende år: »Jeg har nu sendt Dem 69 Ting. Har Nationalmuseet 500 Genstande og er disse samlet med Omhu og Forstand og ledsaget af gode Oplysninger, har Nationalmuseet en Samling, som kan vises frem til hvem som helst. Jeg kan ganske vist ikke samle 500 Genstande i en Haandevending, jeg maa have 8—10 Aar dertil, men gør det noget? Hastværk er jo Lastværk! Min Indsamling gaar ikke ud paa at samle de allersjældneste Ting eller det helt enestaaende. Jeg holder mig til Kulturen ved Aarhundredskiftet, d. v. s. Tiden inden Motoren holdt sit Indtog. Det maa dog tilføjes, at denne Kultur i mangt og meget er Oldtidens og Middelalderens«.

R. K. Rasmussen nåede ikke sit mål med de 500 genstande, men det er først og fremmest hans fortjeneste, at folkemuseets færøsamling både er repræsentativ og eksemplarisk oplyst og et godt udtryk for hans kulturhistoriske indsigt.⁹⁾ Hans hjælpsomhed mod folkemuseet kendte ingen grænser. Da forfatteren af denne redegørelse efter krigens slutning i 1947 planlagde en undersøgelse af

færøsk byggeskik, blev jeg modtaget på det venligste i lægeboligen i Eiði, og Rasmussen introducerede mig overalt i sit lægedistrikt, hvor han vidste der var ting af interesse. At kende ham var det Sesam, der åbnede alle døre. Det var i høj grad hans fortjeneste, at vi uden vanskeligheder i 1949 kunne undersøge og opmåle Dúvugarðar i Saksun.

Ved undersøgelserne i 1947 og 1949 var hovedinteressen koncentreret om byggeskikken med hovedpunkterne i Dúvugarðar og i den sydlige byling på Koltur.¹⁰⁾ Derimod var opgaven ikke at finde egnede bygninger til Frilandsmuseet, der i 1941 var blevet udskilt som en selvstændig afdeling fra Dansk Folkemuseum, selv om vi var blevet anmodet om at holde udkig derefter. Erhvervelsen af Frilandsmuseets færøgård fulgte en halv snes år senere, men det er en anden historie.

NOTER

¹⁾ *Holger Rasmussen*: Bernhard Olsen. Virke og værker. Nationalmuseet 1979.

²⁾ Bernhard Olsen i hverveskrift for oprettelsen af Dansk Folkemuseum november 1881.

³⁾ Manglebrættet, mus. nr. O 167, er dateret 1747 og er efter form og dekoration utvivlsomt islandsk. Det opfiskedes af to mænd fra Tórshavn og afleveredes til amtmanden, der oversendte det til København.

⁴⁾ I Dansk Folkemuseums arkiv findes intet materiale om de færøske anmodninger til Bernhard Olsen. Henry Petersen var Møllerups forgænger som museumsdirektør. Nationalmuseets arkitekt Erik Schiødte foretog opmålingen i 1889, hvorefter Daniel Bruun publicerede blokstuerne i Kirkjubøur og Tórshavn i »Architekten« 1903.

⁵⁾ *Bjarne Stoklund*: Færøhuse til Frilandsmuseet (Budstikken 1962, 31—52).

⁶⁾ Den svenske ekspedition fandt sted i 1929. Som resultat heraf publiceredes en højst interessant studie af *Ragnar Jirlow*: Drag ur färöiskt arbetsliv (Rig 1931, 97—133).

⁷⁾ *Holger Rasmussen*: Dr. med. h. c. R. K. Rasmussen 1886—1961 (Budstikken 1962, 5—8).

⁸⁾ R. K. Rasmussen til Jørgen Olrik 27/8 1922. »Det er sandsynligt, at der vil gaa lang Tid, inden jeg bliver helt færdig med en systematisk Undersøgelse af alle Ovne i mit Distrikt, men jeg er overbevist om, at det vil lykkes mig indenfor en rimelig Tid at bringe det til Afslutning«.

⁹⁾ Gennem alle årene i Ejde samlede han materiale til belysning af folke-medicinen, der publiceredes i 1959: »Gomul føroysk heimaráð«. Et par mindre arbejder fra samme område fremkom i Budstikken 1954—55: »Om spæde, færøske børns påklædning i gamle dage« og 1957: »Om drøbelen i den færøske folke-medicin«.

¹⁰⁾ *Holger Rasmussen*: Koltur. En færøsk bygd (Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1951, 5—14). For undersøgelsen på Koltur havde H. A. og Petra Djurhuus formidlet kontakten.

SUMMARY

From the very outset the founders of the Danish Folk Museum were eager to have the Faroe Islands represented in their collections; in particular they wanted to include a *roykstova* (literally »smoke room«, the living room in a Faroese house). However, a number of years were to elapse before the right contacts were established with the Faroes. The Museum obtained a small selection of Faroese objects in 1888-89, but it was not until 1896 that a larger and more representative collection was presented by Captain Daniel Bruun. Efforts were then made to acquire a Faroese house, an objective which was partly achieved in connection with an exhibition in 1906, for which Faroese craftsmen constructed and furnished a typical *roykstova* and *glasstova* (parlour, literally »glass room«). Further efforts were made to expand the Faroese collection during the first half of the twentieth century, and an active part was played in particular by A. Weihe and later Petra and H. A. Djurhuus in establishing cooperation with the Faroese Museum Association. Meanwhile, the Danish Folk Museum's most important contact and collector was R. K. Rasmussen, who in 1920 was appointed doctor in the village of Eiði. Over many years he acquired for the Museum a well-documented representative collection of Faroese objects. He also assisted in the studies of the Faroe Islands carried out by the Danish Folk Museum in 1947 and 1949. A genuine Faroese house was not acquired until 1965, but that is another story.